

Obrazovanje tokom pandemije: školske godine koje su pojeli skakavci

Aleksandar Baucal
Profesor univerziteta
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Kao i mnoge druge oblasti života i obrazovanje se uglavnom održava u životu kroz prilagođavanje trenutnoj epidemiološkoj situaciji. Sa jedne strane, to je veoma razumljivo pošto je zdravlje velikog broja ljudi ugroženo. Osnovni cilj u takvoj situaciji je, sasvim prirodno, da se svima ljudima kojima je ugroženo zdravlje pruži najbolja moguća zdravstvena nega kako bi što pre ozdravili. Sa druge strane, svi smo svesni da je, takođe, veoma važno da u ovom periodu sačuvamo i sve druge stvari koje su nam važne u životu. Naime, borba protiv pandemije ima smisla samo ako ćemo posle nje moći da obnovimo život na način koji nam je značajan. Dakle, iako u postojećim uslovima zdravlje građana ima prioritet ne smemo da zanemarimo druge sfere života koje su važne. Na taj način ćemo se brže i bolje vratiti u neku vrstu normalnog života nakon pandemije. U tom smislu treba da razmišljamo o obrazovanju dece tokom pandemije da bi negativni efekti bili što manji.

Verujem da postoji široko slaganje da niko u obrazovnom sistemu, uključujući i Ministarstvo prosvete, nije mogao da predvidi pandemiju koja je u Srbiji počela početkom marta. Takođe, verujem da bi se većina saglasila da se obrazovni sistem u prvim mesecima pandemije snašao na dobar način imajući u vidu okolnosti u kojima smo se iznenada našli. Ministarstvo je uspelo da podstakne i organizuje veliki broj nastavnika koji su iskočili iz zone komfora i stali pred kamere kako bi snimili TV časove. U tom periodu započela je i velika avantura sa onlajn nastavom. Kao i svaka nepripremljena avantura onlajn nastava je počela na nespretn način i uz puno lutanja. Isto se dešavalo i u drugim zemljama i po tome nismo bili ni lošiji ni bolji od drugih. Dakle, bez obzira na nesnalaženja iz tog perioda mislim da možemo da kažemo da su Ministarstvo, škole i nastavnici zaslužili odličnu ocenu.

Međutim, pandemija se odužila i pokazalo se da Ministarstvo nije imalo ideju šta da radi kada istekne rok trajanja svih tehnika, naše poslovične, o-ruk snalažljivosti. Već u maju mesecu pokazalo se da je glavna strategija Ministarstva prosvete da odustane od upravljanja i da se nada da će škole, nastavnici, učenici i roditelji (koji su se iznenada našli u ulozi pomoćnih nastavnika) valjda da se snađu. Na primer, u tom periodu Ministarstvo je izdalo uputstvo da nastavnici treba da ocene učenike po Pravilniku o ocenjivanju koji je bilo nemoguće primeniti u uslovima onlajn nastave. Kada su nastavnici ukazali na neprimerenost takve odluke Ministru je bilo važnije da u javnosti stvori iluziju da je sve u najboljem redu nego da reši problem. Ono što najviše čudi jeste da je rešenje bilo relativno jednostavno. Naime, samo je trebalo promeniti Pravilnik o ocenjivanju tako što bi se dopunio odredbama koje definišu drugačiju praksu ocenjivanja za vreme vanrednih situacija kao što je pandemija. Pri tome, promena pravilnika se odvija na nivou Ministarstva i ne zahteva komplikovanu proceduru kao u slučaju zakona. Trebalo je da bude jednostavno, ali iz nekog razloga izabran je teža i lošija opcija.

Pored toga, Ministarstvo je propustilo da uzme u obzir neumoljivost protoka vremena i činjenicu da se kalendar ne menja u slučaju pandemije. Naime, svako od nas zna i bez velikog razmišljanja da posle maja dolazi mesec jun, a da posle jula i avgusta dolazi prvi septembar kada počinje nova školska godina. Već u maju mesecu znalo se da će pandemija da traje najmanje još godinu dana. To znači da je Ministarstvo imalo dovoljno vremena da se pripremi da početak nove školske godine u uslovima pandemije. Teško je razumeti zašto je Ministarstvo prosvete čekalo kraj avgusta da počne sa pripremama. Možda razlog leži u izborima koji su održani krajem juna i u činjenici da Ministar nije bio siguran da li će ostati na toj poziciji. Bez obzira na razloge za takav propust nema opravdanja. Nastavni programi za novu školsku godinu su objavljeni tek krajem avgusta što je onemogućilo škole i nastavnike da se pripreme. Pored toga, nastavni programi za školsku godinu u uslovima pandemije su napravljeni kao da će svi planirani časovi biti održani iako je bilo jasno da je to nemoguće. Konačno, nastavni programi su pravljani kao da učenici nisu ništa propustili u drugom polugodištu prethodne školske godine iako su svima bilo jasno da su tokom tog perioda nastale „velike rupe u znanju“. Na taj način je poslata veoma jasna poruka da je Ministarstvo izgubilo kontakt sa realnošću i da je odustalo od upravljanja krizom.

Kada su nastavnici ukazali na brojne razloge zbog kojih bi trebalo odložiti početak školske godine dobili su poruku od Vlade i Ministarstva da je sve u redu i da su u svim školama obezbeđeni svi uslovi za redovno održavanje nastave. Svako ko ima decu koja su prvog septembra krenula u školu mogao je da se uveri u kojoj meri je to bilo tačno. Tako je nova školska godina započela haotično, a sa pogoršanjem situacije sa pandemijom ova školska godina se pretvorila u jednu veliku improvizaciju u kojoj više niko ne zna šta se dešava. Tako će verovatno biti do kraja školske godine. Nastavnici će ukazivati na probleme i na moguća rešenja dok će se Ministarstvo truditi da, preko medija bliskih vladajućoj stranci, stvori utisak u javnosti da je sve pod kontrolom. Ipak, svima će biti jasno da nema pilota u avionu i da svako mora da se snađe kako zna i ume.

Većina problema sa kojima se muče nastavnici, učenici i roditelji su mogli da se preduprede i jasno je da najveću odgovornost za to snose oni koji imaju najveću moć. Pošto je u našem obrazovnom sistemu sva moć koncentrisana u rukama ministra onda i odgovornost za probleme sa kojima se suočavamo pripada ministru. Međutim, kako stvari stoje kod nas, ministar neće snositi posledice za probleme koje je izazvao, niti za negativne posledice koje će nastati.

Koje negativne posledice možemo da očekujemo? Prema svim dosadašnjim analizama učenici će do kraja pandemije izgubiti jednu i po školsku godinu. Ipak većina učenika je dobila kakvo-takvo obrazovanje pa možemo optimistično da kažemo da neće izgubiti čitavu godinu i po. Pošto ne raspoložemo potrebnim podacima možemo sa relativnom sigurnošću da kažemo da će učenici u najboljem slučaju izgubiti bar pola godine školovanja. Ako podemo od procene da društvo ulaže oko 1500 EUR za školovanje jednog učenika u Srbiji onda to znači da smo „bacili“ 750 EUR po učeniku. Imajući u vidu da se u osnovnom i srednjem obrazovanju imamo oko 800.000 učenika to znači da je ukupan gubitak oko 600 miliona EUR.

Gubitak koji može da se izrazi u milionima EUR je važan, ali je važniji gubitak koji ne može da se izrazi u finansijskim terminima. Naime, i pre pandemije deca iz ugroženih grupa (deca koja su živela u malim udaljenim ruralnim sredinama, deca koja su živela u uslovima siromaštva, deca sa posebnim potrebama, deca iz romskih zajednica, deca bez roditeljskog staranja i drugi) su bila posebno ugrožena kada je reč o kvalitetnom obrazovanju. Jedan deo te dece nije imao pristup obrazovanju. Veći deo dece iz ovih grupa je bio upisan u škole, ali zbog različitih razloga nisu dobijali kvalitetno obrazovanje što je često rezultiralo visokom stopom napuštanja obrazovanja. Dakle, i u ono „normalno“ vreme pre pandemije, deca koja su živela u najtežim uslovima su dobijala neadekvatno obrazovanje čime je njihova šansa da u budućnosti izađu iz „začaranog kruga siromaštva“ bila veoma mala. U uslovima pandemije ova deca su bila prva žrtva jer često nisu imali nikakve uslove da prate onlajn nastavu, niti su imali nekoga u porodici ko može da im pomogne oko učenja. Pored toga, veliki broj dece koja su u redovnim okolnostima nekako uspevala da „drže glavu iznad vode“ i da napreduju u svom obrazovanju u uslovima pandemiju su izgubila korak sa svojim učenjem i pitanje je da li će oni, kada prođe pandemija, uspeti da nadoknade sve što je propušteno. Druga deca su imala roditelje koji su mogli da im obezbede da prate onlajn i TV nastavu i da im pomognu kada je potrebno bilo tako što će pomoći decu u učenju ili tako što će im obezbediti privatne nastavnike. Dakle, gubitak u pogledu znanja neće biti jednak raspoređen na sve učenike. Obrazovanje nekih učenika će zbog pandemije biti ugroženo u manjoj meri, dok će obrazovanje onih koji su već živeli u najtežim uslovima biti najviše pogođeno. Na taj način će se povećati nejednakosti u društvu koje su i pre pandemije bile velike. Kakve će biti dugoročne posledice svega što se dešavalo u obrazovanju tokom pandemije ostaje da vidimo, ali svakako nema mesta za optimizam.